

Deriving Sustenance from Memory: Deuteronomy 8:2-6

Deuteronomy 8:2-6

[2] וְזָכַרְתָּ אֶת-כָּל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכָהָ אֱלֹהֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנֹתָךְ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ הִתְשַׁמֵּר מִצְוֹתָו מִצְוֹתָיו אִם-לֹא: [3] וַיַּעֲגֵד וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת-הַמָּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לִבְדוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִי-ה' יַחֲיֶה הָאָדָם: [4] שִׁמְלֹתֶיךָ לֹא בָלְתָה מֵעַלְיָךְ וְרַגְלֶיךָ לֹא בָצְקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: [5] וַיִּדְעַתָּ עִם-לִבְבְּךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶיךָ: [6] וְשִׁמְרָתָ אֶת-מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ:

[JPS] ²Remember the long way that the Lord your God has made you travel in the wilderness these past forty years, that He might test you by hardships to learn what was in your hearts: whether you would keep His commandments or not. ³He subjected you to the hardship of hunger and then gave you manna to eat, which neither you nor your fathers had ever known, in order to teach you that man does not live on bread alone, but that man may live on anything that the Lord decrees. ⁴The clothes upon you did not wear out, nor did your feet swell these forty years. ⁵Bear in mind that the Lord your God disciplines you just as a man disciplines his son. ⁶Therefore keep the commandments of the Lord your God: walk in His ways and revere Him.

➔ What is the syntax of the beginning of v. 3, and how might it affect our understanding of the “test”? What interpretation does the Masorah imply?

[RSV v. 3] And he humbled you and let you hunger and fed you with manna, which you did not know, nor did your fathers know; that he might make you know that man does not live by bread alone, but that man lives by everything that proceeds out of the mouth of the Lord.

On testing associated with God's giving the manna, cf. Exodus 16:4:

(ד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקָטוּ
דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנֶנּוּ הַיֶּלֶד בְּתוֹרָתִי אִם לֹא:

⁴And the Lord said to Moses, “I will rain down bread for you from the sky, and the people shall go out and gather each day that day’s portion—that I may thus test them, to see whether they will follow My instructions or not.”

There is voluminous discussion about the nature and the purpose of “testing” in the Bible.¹ For example, Malbim:

ומבואר אצלי ההבדל בין נסיון לבחינה, שבחינה הוא אם בוחן את הזהב אם הוא זהב, והנסיון הוא שמנסה אם יש בו כח חדש שלא ידעתיו עדיין, למשל אם יש בו כח המשיכה למשוך אליו מתכותי אחר, שהנסיון הוא להעלותו למדרגה יותר גדולה, והיה ההולכה במדבר להרים כח הנפש והיצ"ט ובוה נסה התשמור מצותיו, ומזה נקח ראיה שלהשיג שלמות יותר צריך עבודה יתירה ומצות רבות, שכל ענין המצות היה להעביד כחותה חומריות בעבודת עבודה ולהרים מעלת הנפש והשכל, ע"י טעמי המצות והשכלתם ורוחניותם:

The difference between “test” (*nissayon*) and “examination” (*behinah*) is clear to me. In a *behinah*, one examines gold to see if it is gold, and the *nissayon* is to test whether it has some capacity that I had not known previously, for example, if it might have alchemical properties, the test would raise it to a higher level. The purpose of the wilderness journey was to elevate the power of the soul and the good inclination, and for that reason He tested whether you would observe His commandments. From this we may derive proof that to attain greater perfection requires stricter observance and many commandments. The whole purpose of the commandments is to put the bodily faculties in the service of religious observance in

¹ On “the manna test,” see Nehama Leibowitz, *Studies in Devarim/Deuteronomy*, pp. 85-89.

order to raise the stature of the soul and the intellect in accordance with the intellectual and spiritual reasons for the commandments.

- In general, the history of reception provides two reasons for the testing in the wilderness:
- To instill obedience, loyalty, dependence
 - To privilege spiritual development over material needs

Joseph Bekhor Shor,² Commentary on Deuteronomy 8:2-3

וזכרת את כל הדרך – כלומר: אם יאמר לך לבך לחמוד הכסף והזהב, וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך – ולא הוצרכת לכסף וזהב.

Remember the long way – In other words, should it occur to you to covet silver and gold, **remember the long way that He made you travel**, and you had no need of silver or gold.

ויענך – בדרך, כדכתיב: ענה בדרך כחי

He afflicted you on the way, as it is written, **He drained my strength in mid-course**, [He shortened my days] (Psalm 102:24).

וירעיבך – במן, שלא היה נותן לך אלא דבר יום ביומו, והיינו וירעיבך, שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו. וכל זה לנסותך אם תשמור מצותיו, שתהא צריך לו דבר יום ביומו, ותירא אותו, ותשמור מצותיו.

He made you hungry with the manna, because he would only give you **each day that day's portion** (Exodus 16:4), that is, he made you hungry because “one who has an

² Orléans, 12th-century tosaphist.

[extra] loaf in his basket is not like one who doesn't" (*Yoma* 74b). All of this is to **test you...whether you would keep His commandments or not**. You would require something from Him each day and fear Him, and observe His commandments.

ועוד: כי אין אדם ראוי לו כל התורה והמצוות אלא א"כ יכול לסבול ענייין ותוכחות, להעמיד עצמו מן המאכל ומן המשתה, ולהרעיב את עצמו, ולכך ניסה אתכם בכל זה במדבר. וגם האכילך את המן אשר {לא ידעת ו} לא ידעו אבותיך – ולא היו {מ}מאני[ם] (?).

Moreover, a person is unworthy of the Torah and commandments if he is unable to bear suffering and reproof, to refrain from food and drink, to starve himself; for that reason God tested you in these respects in the wilderness. He also gave you manna to eat, which neither you nor your fathers had ever known, and they would not have [refused]... [?]³

למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם – ולא תשים בטחונך על הלחם ולא על מזונות כי על כל מוצא פי ה' – כלומר: על מצותיו וחוקיו שיצא {ו} מפיו יחיה האדם ובהם תשים בטחונך ורוב עסקיך, כי הם יתנו לך חיים בעולם הזה ולעולם הבא. ולכך לא תלך אחר חמדת הלב לחמוד כסף וזהב באיסור, מוטב לך למנוע עצמך ממנו לשמור המצוות, כי העיניו מביאך לאחרית טוב, כמו שהראה לך הקב"ה במדבר, שעניןך והרעיבך ולבסוף נתן לך אחרית טוב שהביאך אל ארץ טובה.

In order to teach you that man does not live on bread alone, so that you would not put your trust in bread or food but in **what proceeds from the mouth of God** [מוֹצֵא פִי ה' translated literally, as by RSV]. In other words, a person lives by the commandments and statutes that came from His mouth, and on them you should place your trust and determine your activities, for they will give you life in this world and in the world to come. Therefore, do not follow your heart's desire, coveting forbidden silver and gold. It is better to resist it and observe the commandments, for suffering will bring you to a good end as God showed you in the wilderness: He

³ The manuscript reads 'מאני', which makes no sense; this restoration may be related to Exodus 16:28, but it remains unclear.

subjected you to the hardship of hunger and finally gave you a good end in that He brought you into the good land.

אי נמי: וזכרת את כל הדרך – שתשים לליבך כמה הטריחך הקב"ה כדי שתשמור מצותיו, ומתוך {כך} תבין בלבך שהקב"ה חפץ ורוצה שתשמור מצותיו, ותהיה זהיר בהם.

Moreover, **remember the long way**: keep in mind how much God troubled you so that you might keep His commandments, and as a result understand that God wants you to observe His commandments and be vigilant with them.

Joseph Albo,⁴ *Sefer ha-iqqarim* (“Book of Principles”), 4:41

The context is Albo’s lengthy effort to demonstrate that “he who observes the Torah is saved from plagues and accidents, natural or unnatural, because he stands above the things of nature” (ed. Isaac Husik [Philadelphia: JPS, 1946], vol. 4, p. 410).

וְזוֹ הִיְתָה כּוֹנֵת הַשֵּׁם בְּהוֹרֵדֵת הַמָּן שֶׁהִיא מִיַּד אַחַר מֵרָה כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ לָהֶם מֹשֶׁה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה כִּי אָמַר אַחַר וַיַּעֲנֵךְ וַיִּרְעִיבֵךְ וַיֹּאכִילֵךְ אֶת הַמָּן וְגו' לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לֵבְדּוֹ יַחִיֵּה אֱדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יַחִיֵּה אֱדָם שִׁירָאָה שִׁירִידַת הַמָּן וְכָל הַנְּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ הִיוּ לְהִרְאוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וְלְהוֹדִיעֵם כִּי שׁוֹמֵר הַתּוֹרָה הוּא לְמַעַלָּה מִן הַדְּבָרִים הַטְּבַעִיִּים וְשֶׁהָאֵל יִתְבָּרֵךְ יִכּוֹל לְהַחְיֹת אֶת הָאָדָם זֹלָתָם וְזֹלָת לַחֵם:

This was God’s purpose in sending down the manna, which happened immediately after the incident at Marah, as Moses said in Deuteronomy, **He subjected you to the hardship of hunger and then gave you manna to eat, followed by in order to teach you that man does not live on bread alone, but that man may live on anything that the Lord decrees.** From this it appears that the manna and associated miracles were

⁴ Castile, 15th century, work completed ca. 1425.

for the purpose of showing Israel that one who observes Torah transcends the things of nature, and that God can keep a person alive without them and without bread.

Abraham b. Shem Tov Bibago,⁵ *Derekh emunah* (“Path of Faith”)

The context is a discussion of miracles, esp. God imbuing ordinary things with divine will that transforms their natural characteristics. He attacks those who would argue that events such as the splitting of the Sea and the sun standing could have occurred naturally, and argues that the manna could not have been a source of nourishment in itself without the admixture of divine will.

אמר מבאר אלו האמתיות ומגלה סתרים 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם' וגו'. וירצה, בהכרח, כי לא על טבע הלחם הנאכל לבדו יחיה האדם, כי הטבע לא יספיק להיות הלחם זן ומחייה, אבל הרצון והגזרה האלוהית הדבקה בלחם הן הוא סיבת היות הלחם זן, ויהיה אז טבע הלחם לזון עם חברת הרצון האלוהי. וזהו כי לא על הלחם לבדו, רצונו לומר בלי רצון אלוהי. ולזה חתם ואמר כי על כל מוצא פי יי' וכו'. ולכן כשיתחבר באי זה נמצא שיהיה הרצון האלוהי, יזון כמו שיזון הלחם, כי הרצון האלוהי הנמצא בדבר ההוא יהיה סיבת ההזנה, וכאשר נמצא זה הרצון יזון. וזה דבר נראה מן המן. כי המן הוא דבר בלתי ידוע כמו שאמר ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך, כי לא נודע לו טבע אל שיהיה זן, כי לא נראה בימי האבות וגם לא בימי הבנים, מכל שכן שידעו טבעו זן, אלא שהיה דבר נמצא ומחודש ברצון, גם נמצא בו סגולת ההזנה, לפי שנמצא בו הרצון האלוהי....

The one who expounds these truths and reveals their secret said **that man does not live on bread alone**, etc. It means essentially that a person does not live only on the consumption of bread, for in nature bread [alone] would not suffice to be nourishing and life-giving. Rather, the divine will and decree that cleave to the bread cause it to be nourishing, and it is then the nature of bread to nourish in partnership with the divine will. Thus, **not on bread alone** means without divine will. For that reason he

⁵ 15th century (ca. 1420-ca. 1489) philosopher; work completed in Saragossa, ca. 1480.

concluded, **but by what proceeds from of the mouth of the Lord.** Therefore, when anything in existence is joined with the divine will, it will nourish as the bread does. For the divine will is what causes the nourishment and whatever has it will nourish. This is apparent from the manna. The manna is something otherwise unknown, as it says, **He gave you manna to eat, which neither you nor your fathers had ever known.** It would not be known to be nourishing my nature, because it did not appear in the days of their ancestors or descendants.⁶ Nevertheless they discerned its nourishing character as something newly brought into existence by will. It had a nourishing quality because the divine will was within it.

Joseph (di) Trani (Mahari"t),⁷ *Saphenat pa'neah*, sermon #2 on *parashat be-shallah* for Shabbat ha-gadol (Venice, 1648, 74b-75a)

This portion of the sermon is based substantially on Ramban's esoteric interpretation of the manna in his commentary on Exodus 16:6: "The manna was the product of the Higher Light that became tangible by the will of its Creator."

סוד המן – היותו מזון רוחני:

The secret of the manna is its being spiritual sustenance.

ועוד יש לי בזה סגולה נפלאה שעליה אמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, היותו חיים לנפשם, מזון רוחני שכלי, מן המזומן לצדיקים לעתיד לבוא, כמו שאמר הכתוב, ויצו שחקים ממעל, ואמר "שחקים" – ששוחקים מן לצדיקים לעתיד לבוא. ואין ספק שהוא חיים ומזון לנפשות המשכילות, שהם קיימות לעולם, ואף על פי שקבלו גשמות ביציאתם מן הרקיע ולמטה, ברדת בעולם השפל הזה, מכל מקום עמד טעמם במסגולתם עומדת לעד ונכרת היא, כמו שאמר רבי ישמעאל, לחם אבירים – הנבלע באבירים, ורבי עקיבא אמר לחם שהמלאכים אוכלים, וקרובים דברי מר להיות כדברי מר,

⁶ Although it first *appeared* in the wilderness, according to Avot 5:9 manna was one of the ten things created at twilight on the first Friday of Creation.

⁷ 1568-1639, b. Safed, *rosh yeshiva* in Constantinople after 1599.

שמזון המלאכים רוחני בלי שום גשמות, ונהנים מאור זיו השכינה, וכן הצדיקים היושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, אלא שנתגשם ברדתה בעולם השפל.

There is another wondrous quality concerning which he said, **I will rain down bread for you from heaven**, namely its giving life to the soul as spiritual/intellectual sustenance, manna readied for the righteous in the future, as Scripture says, **He commanded the clouds above, [He opened the doors of heaven and rained manna upon them for food, giving them heavenly grain]** (Psalm 73:23-24). It says “clouds” (*sheḥaqim*) because they grind (*shoḥaqim*) manna for the righteous in the future. There is no doubt that it provides life and sustenance for the intellectual souls that exist forever. Even though it assumes material form in coming downward from the sky, in descending to this lower world it nevertheless retains its flavor and its quality is persistent and recognizable. As Rabbi Yishmael said, **bread for heroes** (*abbirim*) (Psalm 73:25)—that is absorbed by the limbs (*eivarim*). But Rabbi Aviva said: bread that angels consume.⁸ The words of the two masters are related, in that sustenance for the angels is spiritual without material substance. They benefit from the Splendid Light of the Presence. So also the righteous, who sit with their crowns on their heads and benefit from the Splendid Presence, except that it assumes material form when it descends to the lower world.

Trani continues with an explanation of how consumption of ordinary food brings about deterioration of the body and ultimately death. Not so the manna. Sustenance that comes forth from the mouth of God enables people to exist “without causing deterioration.” Then he turns

⁸ Extracted from *Yoma* 75b. The full text: The Sages taught: The Torah states, “He commanded the skies above, He opened the doors of heaven and rained manna upon them for food, giving them heavenly grain, bread for heroes [*abbirim*]” (Psalm 74:23-25). Bread that the ministering angels eat, according to Rabbi Akiva. When these words were said before Rabbi Yishmael, he said to them, go and tell Akiva: Akiva you have erred. Do the ministering angels eat bread? It is already said [about Moses,] “Bread I did not eat and water I did not drink” (Deuteronomy 9:9). [A fortiori, angels do not eat.] Rather, how do I explain *abbirim*? As bread that was absorbed into all 248 limbs [*eivarim*].

his attention to the clothing that, according to Deuteronomy 8:4, did not wear out during 40 years of desert wandering.

שמלתך לא בלתה וכו' ורגלך לא בצקה – בעקבות נס המן:

The clothes upon you did not wear out—subsequent to the miracle of the manna.

והזכיר סגולה אחרת נמשכת אל אכילת המן, שידוע כי מלבד ההתכה הנמשכת מבפנים מצד האכילה, גם לגוף ההתכה מבחוץ, בזיעה והבל היוצא ממנו, והיא סבה לבגדו אשר על בשרו ושמלתו לעורו יהיה למתעב נפש, כמו שכתבו במי שאין לו אלא חלוק אחד, שחייו אינם חיים וצריך לכבסן בכל שבת, ומזה יהיו הבגדים כלים. אבל האנשים ההמה האוכלים אכילה רוחנית מן אלהים, היה גופן נקי, שלא היו צריכין להחליף שמלותיהם מעליהם, רק מגוהצין כברייתן היו, כמי שמונחין בקופסא. וזה אמרו, שמלתך לא בלתה מעליך, רצה לומר שגם לא הוצרכת להעבירה מעליך, ורגלך לא בצקה, רצה לומר לא נתלחחה בזיעה, שהיא סיבה לבלות המנעל שעליו, אלא הרי הוא כמנעל שעומד על גבי האמוס (כלים כו, משנה ד). "זה ארבעים שנה", כלומר לא היה בהם שום שינוי, אלא בתוארם זה היו ארבעים שנה:

He mentioned another quality that is connected to the consumption of manna. It is well known that in addition to internal deterioration caused by eating, the external body is subject to deterioration by the effects of sweat and respiration. For that reason, the garments that are in contact with flesh and skin become stinky. As the Talmud says, the life of one who has only a single garment is not worth living.⁹ If one has to wash them every Shabbat it will cause the garments to wear out. But those people who eat spiritual food from God have clean bodies and do not have to change their clothes; they are as freshly pressed as when they were new, as if they were stored in a container. When he says, **the clothes upon you did not wear out** it

⁹ Cf. *Betzah* 32b (Sefaria with Steinsaltz glossing): There are **three** whose **lives are not lives, and they are as follows: One who looks to the table of others** for his sustenance; **and one whose wife rules over him; and one whose body is ruled by suffering. And some say: Even one who has only one robe.** Since he cannot wash it properly, he suffers from lice and dirt. The Gemara comments: **And the first *tanna*,** who did not include such a person, maintains: **It is possible** for him to **examine his clothes** and remove the lice, which would alleviate his suffering.

means it was never necessary for you to remove them. **Nor did your feet swell** means that they were not sweaty, which would have caused the shoes to wear out. Rather, they remained like “shoes that were still on the last” (*Kelim* 26:4) **these forty years**, in other words, they remained unchanged but kept their shape for 40 years.

Judah Loew (Mahara”l),¹⁰ “Sermon on the Torah”

The context is Mahara”l’s refutation of excuses that people give for not engaging in Torah study, loosely based on *Yoma* 35b. According to the Talmud, when those who neglected their studies during their lifetimes appear before the heavenly court, they will be asked, מפני מה, לא עסקת בתורה, “Why did you not engage in Torah?” Neither great wealth nor wickedness nor extreme poverty may be used as an excuse. Concerning poverty, Mahara”l claims that the poor should not forsake Torah to engage in quotidian pursuits. They may think that they are doomed because they live under an unfavorable astrological sign, but it is not so. Rather, the example of the Israelites in the wilderness shows that their livelihood depends not on nature or the configuration of the planets, but on divine providence: יותר טוב לו שיעסוק בתורה ותהיה: אז פרנסתו על ידי הש"י, “better that one should engage in Torah; then his livelihood will be by way of God.”

וזהו שכתוב ויאכלך את המן וגו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם וגו'. רצה לומר שאל יחשוב האדם שאין פרנסתו מזומנת לו כי אם על דרך הטבע ומנהג העולם, רק שהעוסק בתורה יבטח בו ית' שיזמין לו מזונותיו בכל יום כאשר הזמין לישראל בלכתם אחריו במדבר בארץ לא זרועה וקבלו שם התורה והיו אוכלי המן בטוחים בו יום יום.

¹⁰ Prague, ca. 1525-1609.

That is why it says, **He gave you manna to eat...in order to teach you that man does not live on bread alone, but that man may live on anything that the Lord decrees.** This means that that a man should not think that his livelihood depends only on the natural course of the things. Rather, God trusts the one who engages in Torah and provides his sustenance every day, as He did for Israel when they followed Him in the wilderness in an unsown land and received the Torah there. They would eat the manna, secure in it day by day.

ולפיכך גם התנצלות העוני איננו כלום, שלזה נתנה התורה במדבר מקום אשר אין שם גפן תאנה ורמון ואין זרע, ועם כל זה לא חסר להם פרנסה, ככה גם כן אף מי שעל פי מזלו המערכי לא יהיה לו פרנסה בדרך טבעו ומנהגו של עולם, מ"מ תהיה פרנסתו מהש"י שיזמינה אליו חוץ לטבע ולמעלה ממנה. ואדרבה כי זולת שיעסוק בתורה לא תהיה לו פרנסה אפילו בדרך הטבע:

Thus poverty provides no excuse [for failure to engage in Torah]. For this reason the Torah was given in the wilderness, in a place where there were no vines, fig trees, pomegranates, or anything grown from seed. Nevertheless, the [Israelites] did not lack livelihood. Similarly, one who according to his horoscope would be without livelihood in the natural course of things nevertheless can attain livelihood that God provides from outside and above nature. On the other hand, one who does not engage in Torah will not attain livelihood even in the course of nature.

Hayyim Yosef David Azulai (Hid"á),¹¹ *Sefer avodat ha-qodesh*, pt. 2, ch. 41

וכבר ראינו כי זכי הנפש קיום גופם בדברים הדקים מאד ומי שהוא זך מן הזכים ויותר רוחני, נזון ביותר דק ויותר זך מהם, כי אנשי המדבר נתקיימו במן הנבלע באיברים שהוא תולדת האור והזיו העליון אשר היה יורד ומתגשם לצרכם להעלות נפשם ומאז נתעלתה נפשם במה שהשיגו על הים זכו אליו, ואדון הנביאים שנעלה יותר מהם ונתייחד בידיעת בראו לא הוצרך אל תולדת האור אבל

¹¹ Jerusalem, 1724-1806

נתקיים באור עצמו והוא זיו השכינה וגם אנחנו נאמין אמונת אומן בבני העולם הבא שיתקיימו באור
ההוא קיום נצחי והוא קיום הרצון העליון ורוחו בהם והוא קיומם:

We have seen already that those with pure souls sustain their bodies with exceedingly lean/fine things. One who is the purest of the pure and more spiritual is nourished by what is finest of all. The people in the wilderness were sustained by the manna that was absorbed by the limbs, the product of the Light and the Most High Splendor that would descend and assume material form to meet their need to elevate their souls. As a result, their souls were elevated; they were worthy of what they had attained at the Sea. The Lord of the Prophets (Moses), who was more elevated than they were, unique in his knowledge of his Creator, did not require the product of the Light but was sustained by the Light itself, namely the Splendor of the Presence. We too believe with certainty that those in the world to come will be sustained eternally by that Light. It is sustenance by the will of the Most High; their sustenance is by His Spirit within them.

והוא שרמז להם משה רבינו ע"ה באמרו ויענג וירעיבך ויאכילך את המן וגו' למען הודיעך כי לא על
הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי יי' יחיה האדם ופירושו כי לא היה המן מוטבע ומכוון אל
טבעם ומזגם שיתקיימו בו כל הזמן הארוך שהוא אבל הכוונה במזון ההוא להודיעם כי הלחם ואף אם
הוא שווה לטבעם ומזגם אין החיות והקיום ממנו כי אם ברצון השם הדבק בו ומקיימם:

That is what Moses hinted at in saying, **He subjected you to the hardship of hunger and then gave you manna to eat...in order to teach you that man does not live on bread alone, but that man may live on anything that the Lord decrees.** It means that the manna was not formed and intended to sustain them for that long period according to their nature and temperament. Rather, the purpose of that sustenance was to teach them that life and sustenance do not come from bread, even if it is suited to their nature and temperament, but by God's will, which cleaves to it and sustains them.

ולהעמידם על זאת האמונה האכילם את המן שהוא מוצא פי יי' בסוד הנני ממטיר לכם לחם מן השמים והיה מתגשם והיו נזונים בו וכאלו הם נזונים ממוצא פי יי' ומרוחו והיו מתקיימים בו כאלו נזונו באור עצמו שהמן ההוא תולדה ממנו יזכו אל העלוי בנפשם ואל הדבקות באור ההוא עד שיתקיימו בגוף ונפש קיום נצחי, ובני העולם הבא שיזכו ליהנות וליזון באור ההוא יקנו הנצחיות ויזכו אל הקיום בגוף ונפש:

To confirm this belief for them, He fed them the manna, which proceeds out of the mouth of the Lord, in accordance with the esoteric meaning of **I will rain down bread for you from heaven** (Exodus 16:4). It would assume material form and they were nourished by it as if they had been nourished by what came forth from the mouth of the Lord and by His Spirit. They were sustained by it as if they were nourished by the Light itself. The manna was the product of [the Light], and by means of it they would be worthy of the elevation of their souls and cleavage to the Light, being sustained eternally in body and souls. Those in the world to come, who will be worthy to enjoy and be nourished by that Light, will merit eternal existence in body and soul.